

УДК 330.341.1:502.131.1

DOI: 10.60022/2(2)-25S

Кучерява Мар'я Василівна

кандидат економічних наук, старший дослідник, докторант

Державна навчально-наукова установа «Академія фінансового управління», Україна

Kucheriava Maria

Candidate of Economic Sciences, Senior Researcher, Doctoral student

State Educational-Scientific Establishment «The Academy of Financial Management», Ukraine

ORCID: 0000-0003-2948-1234

СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНИХ ЗАСАД ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В ЄС

Анотація. У статті проаналізовано становлення інституційних засад циркулярної економіки в Європейському Союзі з урахуванням стратегічних, нормативних і фінансальних механізмів її впровадження. Систематизовано ключові документи ЄС, які формують чотири блоки регулювання: стратегічне планування, галузеві ініціативи, фінансове забезпечення та механізми моніторингу. Обґрунтовано взаємозв'язок між інституціональним укріпленням циркулярних практик і динамікою основних показників ресурсоефективності. Наведені дані свідчать про результативність політик ЄС у зменшенні матеріального сліду, підвищенні рівня переробки та циркулярного використання матеріалів. Виокремлено роль фінансальних інструментів як чинників стимулювання екологічно орієнтованої поведінки виробників і споживачів. Окрему увагу приділено трансформації ціннісних орієнтирів громадян, що забезпечує соціальну підтримку циркулярного переходу. Результати дослідження можуть бути використані для розроблення політики адаптації циркулярної моделі в країнах із перехідною економікою, зокрема в Україні.

Ключові слова: циркулярна економіка, економічна безпека, інституційне забезпечення, ресурсоефективність, звітність зі сталого розвитку, фінансальні інструменти.

THE FORMATION OF INSTITUTIONAL FOUNDATIONS OF THE CIRCULAR ECONOMY IN THE EU

Abstract. The circular economy emerges as an innovative paradigm capable of ensuring sustainable development by minimizing resource losses and reducing environmental pressure. The EU plays a leading role in globally advancing circular economy principles by developing appropriate regulatory frameworks, financial mechanisms, and institutional structures.

The article explores the formation of institutional foundations for the circular economy in the European Union in the context of evolving ecological, economic, and geopolitical challenges. The study systematizes the EU regulatory framework into four functional blocks: strategic documents, sectoral initiatives, financial and reporting instruments, and mechanisms for monitoring and governance. The research highlights how these instruments interact to shape a coherent model for implementing circular principles at both supranational and national levels. Particular attention is paid to the dynamic role of the European Green Deal and the Circular Economy Action Plan as the core strategic drivers of transition toward climate neutrality and resource efficiency. The analysis confirms that institutional reinforcement of circular economy practices is associated with measurable progress in reducing material footprint, stabilizing waste generation per capita, increasing recycling rates, and enhancing circular use of materials. Furthermore, the paper identifies fiscal tools – such as plastic levies, VAT reductions for repair services, and carbon-related taxation – as key levers that stimulate behavioural change among producers and consumers. The paper also emphasizes the role of ESG integration and evolving consumer values in consolidating the societal dimension of circularity. By combining regulatory, economic, and social mechanisms, the EU has built a comprehensive model for circular transformation. The findings may serve as a methodological and practical foundation for countries with transition economies, including Ukraine, in their efforts to approximate European standards and embed circularity into national economic policy and legislation.

Keywords: *circular economy, economic security, institutional framework, resource efficiency, sustainability reporting, fiscal instruments.*

Постановка проблеми. Пошук ефективної відповіді на комплексні екологічні, соціальні та економічні виклики ХХІ століття зумовив необхідність трансформації традиційної моделі економічного розвитку, заснованої на принципі «бери–виробляй–викидай» (take-make-waste) [1]. У цьому контексті циркулярна економіка постає як інноваційна парадигма, здатна забезпечити сталий розвиток, мінімізуючи втрати ресурсів і зменшуючи тиск на навколишнє середовище. ЄС відіграє провідну роль у глобальному просуванні принципів циркулярної економіки, розробляючи відповідні нормативно-правові акти, фінансові механізми та інституційні рамки.

Незважаючи на наявність загальноєвропейської Стратегії циркулярної економіки (*A new Circular Economy Action Plan: For a cleaner and more competitive Europe*) [2], важливо враховувати ступінь імплементації її положень на рівні держав-членів ЄС. На рис. 1 наведено динаміку зростання кількості країн ЄС, які запровадили національну політику у сфері циркулярної економіки у 2015–2023 рр.

Рис. 1. Країни-члени ЄС із запровадженою національною політикою у сфері циркулярної економіки, од.

Джерело: сформовано автором за даними [3]

На рисунку 1 відображено позитивну тенденцію: якщо у 2015 році лише одна країна мала затверджену політику з питань циркулярної економіки, то у 2023 році таких країн було вже 24. Найбільш інтенсивне зростання спостерігалось у період з 2019 по 2023 роки, що свідчить про посилення політичної волі та інституційної активності держав-членів ЄС у цьому напрямі. Така динаміка демонструє поступову консолідацію підходів до сталого управління ресурсами на національному рівні та актуалізує необхідність глибшого дослідження моделей інституціоналізації циркулярної економіки в Європі.

На тлі зростаючої уваги до ресурсоефективності та кліматичних цілей спостерігається активне розширення практик, що ґрунтуються на принципах циркулярної економіки. Одним із індикаторів інституціоналізації таких підходів є стрімке зростання кількості сертифікатів за європейським екомаркуванням (European Ecolabel) [4], що засвідчує високий рівень зацікавленості бізнесу в екологічній відповідальності. Так, з 2010 року кількість таких сертифікатів зросла у чотири рази. За останніми даними, 32 % малих і середніх підприємств ЄС пропонують продукцію або послуги з «зеленими» характеристиками, що вказує на сталу зміну бізнес-моделей на користь циркулярних принципів.

Паралельно з цим, зайнятість у секторі циркулярної економіки сягнула 4,3 млн осіб, що свідчить про його трансформацію в повноцінний сегмент європейського ринку праці. Таким чином, циркулярна економіка не лише змінює логіку виробництва й споживання, але й формує нові інститути зайнятості та стандарти бізнес-ефективності [5].

Особливої уваги заслуговує взаємозв'язок між інтеграцією принципів ЦЕ та підвищенням ESG-ефективності компаній. На рис. 2 відображено динаміку рівня ESG-ефективності діяльності компаній ЄС, акції яких входять до індексу EURO STOXX 50, упродовж 2019–2024 років.

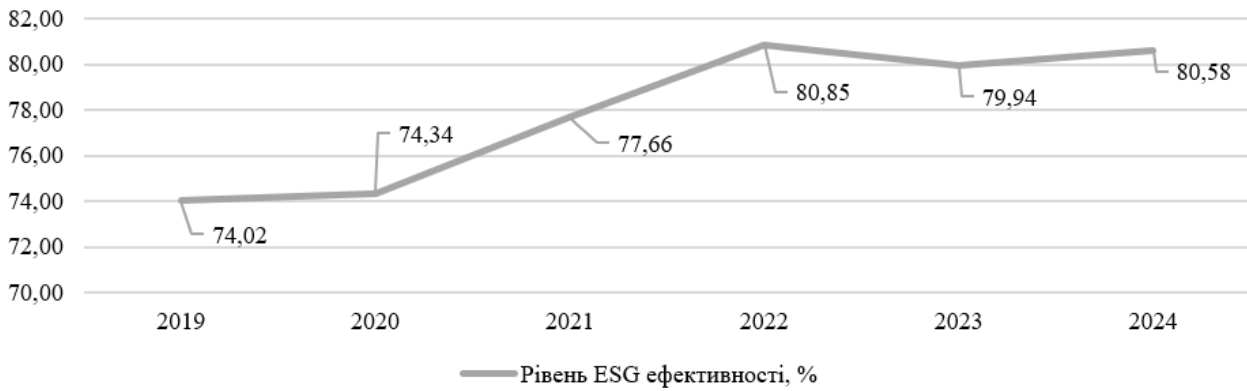

Рис. 2. Рівень ESG ефективності діяльності компаній ЄС, цінні папери яких котируються на фондовому ринку та входять до індексу EURO STOXX50 у 2019-2024 рр., %
Джерело: сформовано автором за даними [6]

У 2019 році рівень ESG-ефективності становив 74,02 %, а в наступні роки спостерігалось стабільне зростання з піком у 2022 році – 80,85 % (див. рис. 2). Попри незначне зниження у 2023 році, рівень у 2024 році знову сягнув 80,58 % (див. рис. 2) [6]. Така динаміка свідчить про те, що циркулярні підходи та екологічні критерії дедалі більше інтегруються в бізнес-практики великих компаній, а ринок капіталу все чіткіше реагує на їхнє дотримання.

Загалом наведені дані підкреслюють не лише економічну доцільність циркулярних стратегій, а й високий рівень інституційної зрілості політики ЄС у цій сфері, що створює підґрунтя для подальших досліджень механізмів їх адаптації на національному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню інституціональних передумов укорінення кращих практик циркулярної економіки задля імплементації в країнах із транзитивною економікою, що знаходяться в умовах невизначеності, спричиненої геополітичними кризами, присвячено роботи багатьох дослідників, серед яких: Єфіменко Т., Ловінська Л. [7]; Олійник Я., Коритник Л., Дмитренко Т., Кузьмінська О. [8]; Степаненко С., Власенко Т. [9]; Do Q., Mishra N., Colicchia C., Creazza A., Ramudhin A. [10]; Guarnieri P., Bianchini A., Rossi J., Câmara e Silva L., Trojan F., Lizot M., de Oliveira Vieira B. [11] та інші.

Незважаючи на широту наукового доробку, існує брак досліджень, присвячених системному аналізу становлення інституційних засад циркулярної економіки в ЄС з урахуванням трансформаційних викликів та динаміки нормативно-правової адаптації. Зокрема, недостатньо вивченими залишаються аспекти узгодженості національних політик держав-членів ЄС, впливу ESG-індикаторів на розвиток циркулярного середовища та процедурної архітектури впровадження європейських моделей у країнах із перехідною економікою, таких як Україна. Це зумовлює актуальність і необхідність проведення комплексного дослідження, присвяченого виявленню ключових інституційних чинників та механізмів імплементації циркулярної економіки в умовах інтеграційного розвитку.

Метою статті є аналіз становлення інституціональних передумов укорінення практик стійкого розвитку та просування принципів циркулярної економіки в ЄС.

Методологічну основу дослідження становить міждисциплінарний підхід, що поєднує концепти інституціоналізму, теорії сталого розвитку. Застосовано системний аналіз для структуризації нормативно-правових, стратегічних і фінансових інструментів ЄС у сфері циркулярної економіки. Для ідентифікації взаємозв'язків між інституційними рамками та фактичними результатами впровадження циркулярної економіки використано елементи компаративного аналізу, зокрема зіставлення кількісних показників (матеріальний слід, обсяг відходів, рівень переробки, рівень циркулярності) з поточним етапом розвитку політики у сфері циркулярної економіки в ЄС.

Виклад основного матеріалу. У межах формування ефективного інституційного середовища циркулярної економіки в ЄС розроблено комплексну нормативно-правову базу, яка охоплює як стратегічні, так і секторальні документи. Умовно її можна систематизувати за чотирма блоками: стратегічні рамкові документи, галузеві ініціативи, фінансування та звітування, моніторинг та управління.

Таблиця 1

Інституціональне забезпечення просування циркулярної економіки в ЄС

Стратегічні рамкові підходи	Галузеві ініціативи	Фінансування та звітування	Моніторинг і управління
- Європейський зелений курс (<i>The European Green Deal</i>) [12] - План дій щодо циркулярної економіки (<i>Circular Economy Action Plan</i>) [13] - Нова промислова стратегія для Європи (<i>A New Industrial Strategy for Europe</i>) [14] - Стратегія «Від лану до столу» (<i>Farm to Fork Strategy</i>) [15] - Стратегія щодо сталого і циркулярного текстилю (<i>EU Strategy for Sustainable and Circular Textiles</i>) [16]	- Директива щодо екодизайну (<i>Directive on Ecodesign Requirements</i>) [17] - Регламент про екомаркування ЄС (<i>EU Ecolabel Regulation</i>) [18] - Регламент про батареї (у розробці) (<i>New Batteries Regulation, in progress</i>) [19]	- Регламент про таксономію сталих інвестицій (<i>EU Taxonomy Regulation</i>) [20] - Директива про звітність зі сталого розвитку (<i>Corporate Sustainability Reporting Directive – CSRD</i>) [21] - Директива про нефінансову звітність (<i>Non-Financial Reporting Directive</i>) [22] - Директива 2013/34/ЄС (бухгалтерська директива) (<i>Accounting Directive</i>) [23] - Пакет сталого фінансування (<i>Sustainable Finance Package</i>) [24]	- Висновки Ради ЄС щодо циркулярності (<i>Council conclusions on Circularity</i>) [25] - Висновки Ради ЄС щодо зеленої відбудови (<i>Council conclusions on Green Recovery</i>) [26] - Моніторингова рамка циркулярної економіки (<i>Monitoring Framework for the Circular Economy</i>) [27]

Джерело: складено автором

Нормативно-правова база Європейського Союзу у сфері циркулярної економіки охоплює широке коло питань – від стратегічних орієнтирів до конкретних механізмів реалізації та моніторингу.

Перший блок – стратегічні рамкові підходи – визначає загальні засади переходу Європейського Союзу до моделі циркулярної економіки. Зокрема, Європейський зелений курс (*The European Green Deal*, 2019) та План дій щодо циркулярної економіки (*Circular Economy Action Plan*, 2020) закладають основу для системної трансформації економіки ЄС на принципах кліматичної нейтральності, ефективного використання ресурсів і скорочення відходів. Ці документи інтегрують підходи циркулярності у всі сфери політики – від промислової стратегії до аграрного виробництва та споживчої поведінки.

Другий блок – галузеві ініціативи – зосереджений на регулюванні конкретних галузей і товарних груп. Йдеться, зокрема, про Директиву щодо екодизайну (2009/125/ЄС), Регламент про екомаркування (66/2010), а також новий Регламент про батареї (2023/1542), який замінив застарілу директиву 2006 року. Ці документи встановлюють чіткі вимоги до проектування, виробництва, маркування, збору та переробки продукції, сприяючи впровадженню циркулярних підходів у ланцюги доданої вартості.

Третій блок – фінансування та звітування – охоплює нормативні акти, що формують інституційні передумови сталого інвестування та нефінансової прозорості компаній. Регламент ЄС 2020/852 про таксономію визначає критерії віднесення економічної діяльності до екологічно сталої. У свою чергу, Директива 2014/95/EU та Директива 2022/2464 (CSRD) встановлюють обов'язкові вимоги до розкриття нефінансової інформації, забезпечуючи прозорість бізнесу щодо кліматичних ризиків, ресурсоспоживання та внеску в досягнення Цілей сталого розвитку.

Четвертий блок – документи з моніторингу та управління – слугує інструментом оцінки ефективності політик у сфері циркулярної економіки. Сюди належать моніторингова рамка Eurostat, Висновки Ради ЄС щодо циркулярності (2019) та зеленої відбудови (2020), а також Звіт щодо України 2023 року, де чітко вказано на необхідність імплементації положень циркулярного законодавства ЄС. Ці документи не лише консолідують досягнення Євросоюзу, але й задають стандарти для країн-кандидатів, зокрема у сфері екологічного управління, екомаркування та «зелених» державних закупівель.

Отже, сформована правова основа ЄС відображає комплексний і багаторівневий підхід до розбудови циркулярної економіки, де поєднуються стратегічні цілі, технічні регламенти, фінансові стимули та системи звітності. Разом із тим, ефективність реалізації принципів циркулярності значною мірою залежить від створення відповідного податкового середовища, яке здатне не лише регулювати, а й стимулювати екологічно відповідальну економічну поведінку. Саме тому наступним ключовим елементом аналізу є вивчення податкових інструментів, що використовуються в ЄС для укорінення циркулярних практик.

Важливим елементом механізму просування принципів циркулярної економіки на теренах ЄС є інструменти стимулювання, зокрема в контексті оподаткування (див. табл. 2).

Таблиця 2

Податкові інструменти ЄС у контексті циркулярної економіки

№	Назва інструменту	Суть механізму	Мета регулювання
1	Внесок ЄС на неперероблений пластик [25]	€0,80/кг за кожен кілограм непереробленого пластикового пакування, що сплачується країнами до бюджету ЄС	Стимулювати переробку пластику та зменшити пластикові відходи
2	Знижені ставки ПДВ на ремонт і повторне використання [26]	Нижчі ставки ПДВ на послуги з ремонту, оренди, повторного використання	Сприяти продовженню життєвого циклу товарів
3	Податки на захоронення відходів [27]	Податок стягується за кожен тону відходів, що розміщується	Стимулювати зменшення обсягів відходів, розвиток переробки
4	Внутрішні податки на сировину [28]	Оподаткування первинних природних ресурсів	Заохочення використання вторинної сировини
5	Вуглецеві податки [28]	Оподаткування викидів CO ₂	Стимулювання декарбонізації економіки
6	СВАМ – механізм прикордонного вуглецевого коригування [29]	Вуглецевий податок на імпорт високовуглецевої продукції	Усунути «вуглецевий витік», підтримати внутрішній ринок ЄС
7	Перегляд Директиви про оподаткування енергоносіїв (ETD recast) [30]	Запровадження оподаткування на основі енергетичного змісту і викидів	Досягнення кліматичних цілей ЄС у сфері енергії
8	Використання доходів від податків для зниження податків на працю [31]	Заміщення оподаткування праці екологічними податками	Податкова нейтральність, стимулювання екологізації

Джерело: узагальнено автором

Представлені у таблиці 2 податкові інструменти демонструють багатовекторний підхід ЄС до стимулювання циркулярної трансформації економіки, який охоплює як фінансові, так і екологічні аспекти. Вони формують цілісну систему регулювання, що охоплює всі стадії життєвого циклу продукції – від дизайну й виробництва до утилізації та повторного використання.

Зокрема, такі інструменти зниження ставок ПДВ на ремонт спрямовані на зменшення генерації відходів і продовження життєвого циклу товарів. Водночас вуглецеве оподаткування, податки на первинну сировину та механізм прикордонного вуглецевого коригування (СВАМ) формують економічні стимули для декарбонізації та переходу до вторинних матеріалів. Інструменти, пов'язані з переглядом енергетичного оподаткування (ETD), посилюють енергетичну ефективність і кліматичну відповідальність бізнесу.

Узагальнюючи, варто зазначити, що податкові інструменти є важливим елементом інституційного укорінення циркулярної економіки, оскільки вони поєднують екологічну мету з фінансовими важелями, що спонукає підприємства та споживачів змінювати свою поведінку. Такий підхід дозволяє забезпечити структурну сталість циркулярної моделі, її поступову інтеграцію в національні податкові системи держав-членів ЄС та служить орієнтиром для формування відповідних політик у країнах із перехідною економікою, що знаходяться в надзвичайних умовах, зокрема в Україні.

Результати запровадження інституціонального механізму циркулярної економіки в Європейському Союзі підтверджуються не лише нормативними зрушеннями, а й кількісними індикаторами, що характеризують ресурсоспоживання. Одним із ключових таких показників є матеріальний слід на душу населення, який відображає загальну кількість сировинних ресурсів, необхідних для забезпечення кінцевого попиту. На рис. 3 наведено динаміку цього показника у країнах ЄС-27 у 2010-2023 рр.

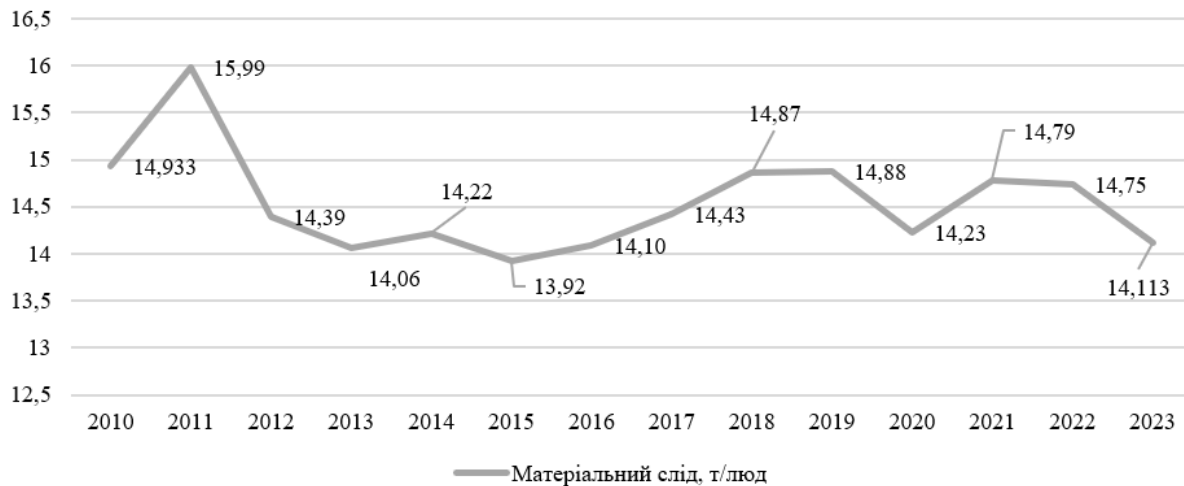

Рис. 3. Ключові показники потоку матеріалів у ЄС-27: матеріальний слід, тон/люд
Джерело: сформовано автором за даними [5]

Попри певні коливання, загальна тенденція свідчить про стабілізацію і поступове зниження матеріального сліду у довгостроковій перспективі, з максимумом у 2011 році (15,99 т/люд) і падінням до 14,11 т/люд у 2023 році (див. рис. 2). Така динаміка є підтвердженням ефективності впроваджених інституційних рішень, спрямованих на підвищення ресурсної ефективності, розвиток вторинної переробки, зеленої інфраструктури та підтримку нових бізнес-моделей у межах циркулярної парадигми. Зазначене також свідчить про зростання ролі екологічної політики ЄС як інструменту не лише екологічного, а й економічного управління в умовах трансформації до сталого розвитку.

Ще одним важливим індикатором, який дозволяє оцінити результативність інституційного механізму циркулярної економіки, є обсяг генерації відходів на душу населення. Цей показник дає змогу простежити, наскільки ефективно працюють політики запобігання утворенню відходів, впровадження розширеної відповідальності виробника та популяризація екологічного дизайну. Динаміка зазначеного індикатора у країнах ЄС-27 у 2010–2022 роках наведена на рис. 4.

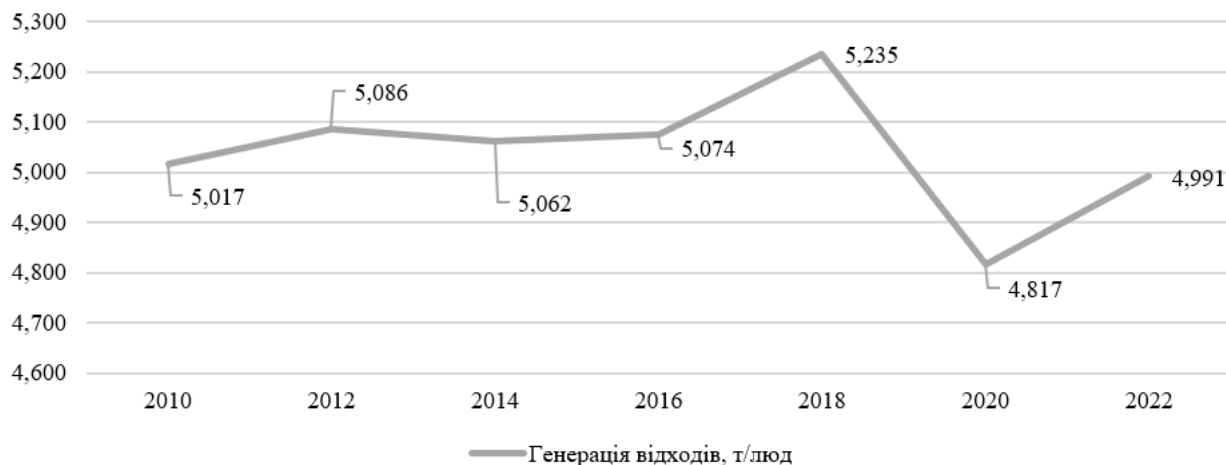

Рис. 4. Ключові показники потоку матеріалів у ЄС-27: генерація відходів, тон/люд
Джерело: сформовано автором за даними [5]

Рівень генерації відходів у розрахунку на одну особу впродовж аналізованого періоду коливався у межах 4,8–5,2 т/люд, демонструючи відносну стабільність. Водночас у 2020 році (період пікових карантинних обмежень) спостерігалось найнижче значення – 4,817 т/люд, після чого показник знову почав зростати. Проте в 2022 році він знизився до 4,991 т/люд, що може бути опосередкованим результатом посилення заходів циркулярного регулювання, зокрема у сфері роздільного збору, повторного використання та ресурсозбереження (див. рис. 4).

Загалом ці тенденції свідчать про поступову зміну структур споживання та виробництва, що

відображає ефективність стратегій управління матеріальними потоками в межах інституційної рамки циркулярної економіки ЄС.

У межах оцінки ефективності інституційного механізму циркулярної економіки важливо також враховувати рівень переробки відходів, який безпосередньо відображає результативність реалізованих екологічних політик та практик повторного використання ресурсів. Саме цей показник є одним із ключових орієнтирів європейських стратегій управління відходами. Динаміка рівня переробки у ЄС-27 у 2010–2022 роках наведена на рис. 5.

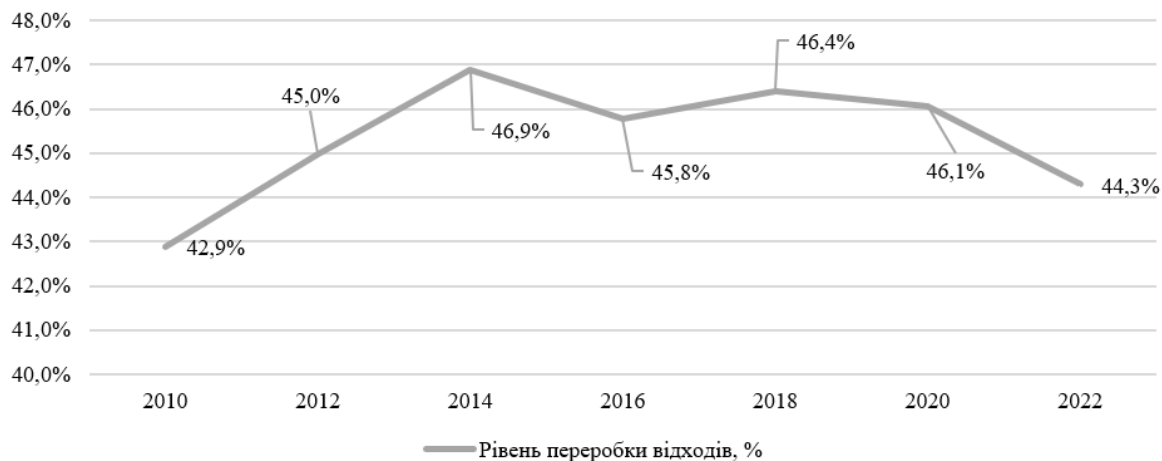

Рис. 5. Ключові показники потоку матеріалів у ЄС-27: рівень переробки відходів, %
Джерело: сформовано автором за даними [5]

Частка переробки відходів у ЄС зростає з 42,9 % у 2010 році до пікового значення 46,9 % у 2014 році. У подальші роки рівень переробки коливався в межах 45–46 %, демонструючи стабільно високі показники, попри незначне зниження у 2022 році до 44,3 % (див. рис. 5). Це свідчить про вкорінення інфраструктурних та нормативних інструментів циркулярної економіки, які забезпечують належну обробку значної частини відходів, водночас вказуючи на потребу подальшого посилення стимулів до вторинного використання матеріалів, зокрема у контексті зеленого переходу.

Таким чином, динаміка рівня переробки є вагомим аргументом на користь ефективності довготривалого функціонування інституційної моделі циркулярної економіки в ЄС, хоча окремі спади сигналізують про необхідність адаптації політики до нових викликів (війна, енергетична криза, зміна моделей споживання тощо).

Водночас одним із найбільш інформативних індикаторів ефективності циркулярної моделі є рівень повторного використання матеріалів, або так званий коефіцієнт циркулярності. Цей показник демонструє частку загального матеріального споживання, що забезпечується за рахунок вторинної сировини. Його динаміка у ЄС-27 у 2010–2023 роках представлена на рис. 6.

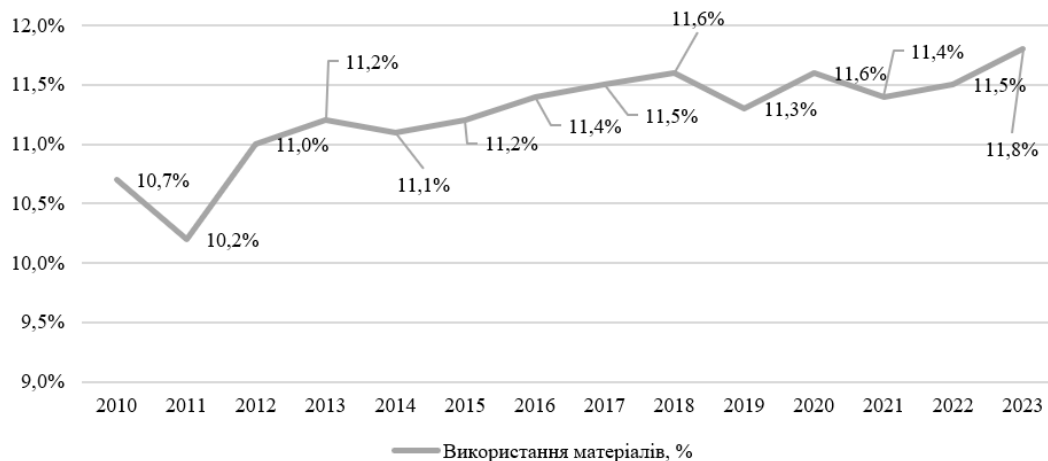

Рис. 6. Ключові показники потоку матеріалів у ЄС-27: циркулярне (повторне) використання матеріалів, %
Джерело: сформовано автором за даними [5]

Рівень повторного використання матеріалів у 2010 році становив 10,7 %, а в 2023 році досяг 11,8 %, продемонструвавши стійку позитивну динаміку. Найвищі значення були зафіксовані у 2018 (11,6 %) та 2020 роках (також 11,6 %) (див. рис. 6), що може свідчити про активізацію політик із заміщення первинної сировини вторинними ресурсами. Попри незначні коливання загальний тренд зберігає висхідний характер, що підтверджує поступову інтеграцію принципів замкненого циклу в європейські виробничо-споживчі системи.

Таким чином, зростання рівня циркулярного використання матеріалів є переконливим свідченням результативності інституційної моделі управління ресурсами, що впроваджується в ЄС, і служить орієнтиром для формування аналогічних політик у країнах з перехідною економікою.

Успішність впровадження циркулярної економіки значною мірою залежить не лише від наявності ефективних інституційних механізмів, економічних стимулів та нормативно-правової бази, але й від підтримки з боку суспільства та готовності громадян до змін у стилі життя та споживчій поведінці. Формування циркулярного мислення, заснованого на відповідальному ставленні до ресурсів, роздільному зборі відходів і пріоритеті сталих товарів, є критично важливою передумовою системного переходу до моделі замкненого циклу.

На рис. 7 представлено тенденції серед громадян ЄС щодо екологічної свідомості, звичок переробки та готовності підтримувати сталі продукти протягом 2007–2024 років.

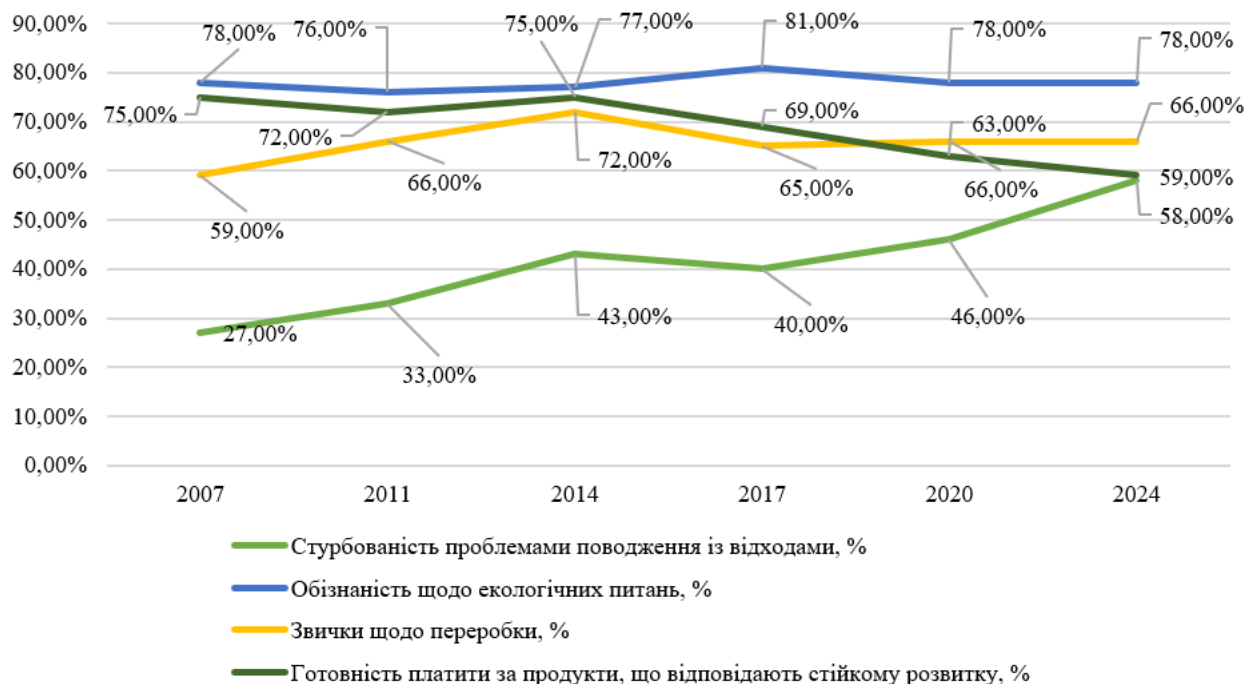

Рис. 7. Тенденції серед громадян ЄС щодо екологічних питань за період 2007-2024 рр., %

Джерело: сформовано автором за даними [6]

Впродовж досліджуваного періоду рівень обізнаності щодо екологічних питань та стурбованості поводженням із відходами залишався стабільно високим (понад 75 %). Водночас показник звичок до переробки зріс з 59% у 2007 році до 66% у 2024 році, що може свідчити про зростання залученості у практичні аспекти циркулярної економіки. Однак важливим є те, що готовність споживачів платити за сталі продукти спала з 75 % у 2007 році до 59 % у 2024 році, що демонструє нестійке, але поступове вкорінення принципів циркулярної економіки в споживчій свідомості (див. рис. 7).

Таким чином, трансформація ціннісних орієнтирів громадян ЄС підтверджує, що циркулярна економіка поступово перестає бути лише техніко-економічною концепцією й стає суспільною нормою, яка підтримується поведінковими установками на всіх рівнях [32].

Висновки. На основі проведеного аналізу встановлено, що процес укорінення циркулярної економіки в ЄС має комплексний інституційний характер і забезпечується через взаємодію чотирьох ключових блоків регулювання: стратегічних рамкових документів, галузевих ініціатив, фінансово-звітних інструментів та механізмів моніторингу й управління. Формування цілісної правової і фінансової архітектури циркулярної моделі економіки в ЄС дозволило створити сталу основу для її

масштабування на рівні всього регіону.

Одними з основних передумов такого укорінення є: політична підтримка з боку інституцій ЄС, інтеграція циркулярних цілей у промислову та інноваційну політику, розвиток механізмів нефінансового звітування, формування спільного європейського ринку вторинних матеріалів, а також стимулювання змін у поведінці споживачів. Крім того, підвищення рівня ESG-ефективності великих компаній і готовність громадян підтримувати сталі продукти засвідчують зміни не лише в інституційній структурі, а й у соціокультурному середовищі ЄС.

Встановлено, що дієвість механізму циркулярної трансформації підтверджується позитивною динамікою ключових показників: зменшенням матеріального сліду, стабільністю обсягів переробки, зростанням рівня повторного використання матеріалів, розвитком екологічного ринку праці та поступовим зміщенням споживчих переваг.

Важливою складовою цього механізму є податкові інструменти, які поєднують екологічну доцільність із економічними важелями впливу на виробників і споживачів. Наступним напрямом дослідження є детальна оцінка ефективності фіскальних практик держав-членів ЄС у просуванні принципів циркулярної економіки та можливості їх адаптації до умов України як держави-кандидата на вступ до ЄС.

Література

1. Ellen MacArthur Foundation. *Towards the Circular Economy*. 2013. URL: <https://ellenmacarthurfoundation.org> (дата звернення: 12.05.2025).
2. European Commission. *A new Circular Economy Action Plan: For a cleaner and more competitive Europe*. COM(2020) 98 final. Brussels, 11.03.2020. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0098> (дата звернення: 12.05.2025).
3. European Environment Agency. *EU countries with national CE policies*. 2023. URL: <https://www.eea.europa.eu/en/circularity/thematic-metrics/enabling/plotly-e4-eu-countries-with-national-ce-policies> (дата звернення: 12.05.2025).
4. Regulation (EC) No 66/2010 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 on the EU Ecolabel. OJ L 27, 30.1.2010. P. 1–19. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32010R0066> (дата звернення: 12.05.2025).
5. European Environment Agency. *Europe's circular economy in facts and figures*. 2024. URL: <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/europes-circular-economy-in-facts> (дата звернення: 12.05.2025).
6. European Environment Agency. *Environmental, Social, and Governance Performance of EU Companies*. 2024. URL: <https://www.eea.europa.eu/en/circularity/thematic-metrics/business/environmental-social-and-governance-esg-performance-of-eu-companies> (дата звернення: 12.05.2025).
7. Iefymenko T., Lovinska L., Kucheriava M. Reforming the Information Support of Public Administration in the Wartime. *Science and Innovation*. 2022. Vol. 18(4). P. 17–24. URL: <https://doi.org/10.15407/scine18.04.017> (дата звернення: 12.05.2025).
8. Oliinyk Y., Kucheriava M., Korytnyk L., Dmytrenko T., Kuzminska O., Lagunov K. Development of information support for fiscal risk management within crises. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2023. № 6(53). С. 432–450. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.6.53.2023.4219> (дата звернення: 12.05.2025).
9. Степаненко С. В., Власенко Т. А. Стан та інституціональне забезпечення системи кредитування аграрних підприємств України. *Бізнес-навігатор*. 2022. № 3(70). С. 132–138. URL: <https://openarchive.nure.ua/entities/publication/efe006bd-23f6-4348-ac76-018faa98d0b0> (дата звернення: 12.05.2025).
10. Do Q., Mishra N., Colicchia C., Creazza A., Ramudhin A. An extended institutional theory perspective on the adoption of circular economy practices. *International Journal of Production Economics*. 2022. Vol. 247. URL: <https://doi.org/10.1016/j.ijpe.2021.108400> (дата звернення: 12.05.2025).
11. Guarnieri P., Bianchini A., Rossi J., Câmara e Silva L., Trojan F., Lizot M., de Oliveira Vieira B. Transitioning towards a circular economy under a multicriteria and the new institutional theory perspective. *Journal of Cleaner Production*. 2023. Vol. 409. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2023.137094> (дата звернення: 12.05.2025).
12. European Commission. The European Green Deal. COM(2019) 640 final. Brussels, 11.12.2019. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52019DC0640> (дата звернення: 12.05.2025).

13. European Commission. A New Industrial Strategy for Europe. COM(2020) 102 final. Brussels, 10.03.2020. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0102> (дата звернення: 12.05.2025).
14. European Commission. A Farm to Fork Strategy for a fair, healthy and environmentally-friendly food system. COM(2020) 381 final. Brussels, 20.05.2020. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0381> (дата звернення: 12.05.2025).
15. European Commission. EU Strategy for Sustainable and Circular Textiles. COM(2022) 141 final. Brussels, 30.03.2022. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022DC0141> (дата звернення: 12.05.2025).
16. Directive 2009/125/EC of the European Parliament and of the Council of 21 October 2009 on ecodesign requirements for energy-related products. OJ L 285, 31.10.2009. P. 10–35. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2009/125/oj> (дата звернення: 12.05.2025).
17. Regulation (EU) 2020/852 on sustainable investment taxonomy. OJ L 198, 22.06.2020. P. 13–43. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2020/852/oj> (дата звернення: 12.05.2025).
18. Directive (EU) 2022/2464 on corporate sustainability reporting. OJ L 322, 16.12.2022. P. 15–80. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2022/2464/oj> (дата звернення: 12.05.2025).
19. Directive 2014/95/EU on non-financial and diversity information. OJ L 330, 15.11.2014. P. 1–9. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/95/oj> (дата звернення: 12.05.2025).
20. Directive 2013/34/EU on annual financial statements. OJ L 182, 29.6.2013. P. 19–76. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2013/34/oj> (дата звернення: 12.05.2025).
21. European Commission. EU Taxonomy, Corporate Sustainability Reporting, Sustainability Preferences and Fiduciary Duties. COM(2021) 188 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021DC0188> (дата звернення: 12.05.2025).
22. Council of the European Union. The Council adopts conclusions on the circular economy. 04.10.2019. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/10/04/the-council-adopts-conclusions-on-the-circular-economy/> (дата звернення: 12.05.2025).
23. Council of the European Union. Council conclusions on making the recovery circular and green. 17.12.2020. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/12/17/council-approves-conclusions-on-making-the-recovery-circular-and-green/> (дата звернення: 12.05.2025).
24. Eurostat. Monitoring framework – Circular economy. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/circular-economy/monitoring-framework> (дата звернення: 12.05.2025).
25. Council of the EU. Council Regulation (EU, Euratom) 2020/2093 of 17 December 2020 on the multiannual financial framework for 2021–2027. OJ L 433I, 22.12.2020. P. 11–22. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32020R2093> (дата звернення: 12.05.2025).
26. Council of the EU. Council Directive 2006/112/EC of 28 November 2006 on the common system of value added tax. OJ L 347, 11.12.2006. P. 1–118. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32006L0112> (дата звернення: 12.05.2025).
27. OECD. Circular Taxation – A Reflection Paper. Paris: OECD, 2021. URL: https://circulareconomy.europa.eu/platform/sites/default/files/leadership_group_on_economic_incentives_-_circular_taxation_reflection_paper_2021.pdf (дата звернення: 12.05.2025).
28. European Commission. EU Emissions Trading System (EU ETS). URL: https://climate.ec.europa.eu/eu-action/eu-emissions-trading-system-eu-ets_en (дата звернення: 12.05.2025).
29. Regulation (EU) 2023/956 of the European Parliament and of the Council of 10 May 2023 establishing a carbon border adjustment mechanism. OJ L 130, 16.5.2023. P. 52–103. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32023R0956> (дата звернення: 12.05.2025).
30. European Commission. Proposal for a Council Directive restructuring the Union framework for the taxation of energy products and electricity (recast). COM(2021) 563 final. Brussels, 14.07.2021. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021PC0563> (дата звернення: 12.05.2025).
31. European Environmental Bureau (EEB). Circular Taxation Position Paper. Brussels, 2021. URL: <https://eeb.org/library/circular-taxation-position-paper> (дата звернення: 12.05.2025).
32. European Environment Agency. Public Views on the Circular Economy. 2024. URL: <https://www.eea.europa.eu/en/circularity/thematic-metrics/consumer/public-views-on-the-circular-economy> (дата звернення: 12.05.2025).

References

1. Ellen MacArthur Foundation. *Towards the Circular Economy*. 2013. Available at: <https://ellenmacarthurfoundation.org> (accessed May 12, 2025).
2. European Commission. *A new Circular Economy Action Plan: For a cleaner and more competitive Europe*. COM(2020) 98 final. Brussels, 11.03.2020. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0098> (accessed May 12, 2025).
3. European Environment Agency. *EU countries with national CE policies*. 2023. Available at: <https://www.eea.europa.eu/en/circularity/thematic-metrics/enabling/plotly-e4-eu-countries-with-national-ce-policies> (accessed May 12, 2025).
4. Regulation (EC) No 66/2010 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 on the EU Ecolabel. OJ L 27, 30.1.2010. P. 1–19. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32010R0066> (accessed May 12, 2025).
5. European Environment Agency. *Europe's circular economy in facts and figures*. 2024. Available at: <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/europes-circular-economy-in-facts> (accessed May 12, 2025).
6. European Environment Agency. *Environmental, Social, and Governance Performance of EU Companies*. 2024. Available at: <https://www.eea.europa.eu/en/circularity/thematic-metrics/business/environmental-social-and-governance-esg-performance-of-eu-companies> (accessed May 12, 2025).
7. Iefymenko T., Lovinska L., Kucheriava M. (2022). Reforming the Information Support of Public Administration in the Wartime. *Science and Innovation*. Vol. 18(4). P. 17–24. Available at: <https://doi.org/10.15407/scine18.04.017> (accessed May 12, 2025).
8. Oliinyk Y., Kucheriava M., Korytnyk L., Dmytrenko T., Kuzminska O., Lagunov K. (2023). Development of information support for fiscal risk management within crises. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. № 6(53). P. 432–450. Available at: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.6.53.2023.4219> (accessed May 12, 2025).
9. Stepanenko S.V., Vlasenko T.A. (2022). Stan ta instytutsionalne zabezpechennia systemy kredytuvannia ahrarnykh pidpriemstv Ukrainy [The state and institutional support of the system of crediting of agricultural enterprises of Ukraine]. *Business Navigator*. № 3(70). P. 132–138. Available at: <https://openarchive.nure.ua/entities/publication/efe006bd-23f6-4348-ac76-018faa98d0b0> (accessed May 12, 2025).
10. Do Q., Mishra N., Colicchia C., Creazza A., Ramudhin A. (2022). An extended institutional theory perspective on the adoption of circular economy practices. *International Journal of Production Economics*. Vol. 247. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.ijpe.2021.108400> (accessed May 12, 2025).
11. Guarnieri P., Bianchini A., Rossi J., Câmara e Silva L., Trojan F., Lizot M., de Oliveira Vieira B. (2023). Transitioning towards a circular economy under a multicriteria and the new institutional theory perspective. *Journal of Cleaner Production*. Vol. 409. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2023.137094> (accessed May 12, 2025).
12. European Commission. The European Green Deal. COM(2019) 640 final. Brussels, 11.12.2019. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52019DC0640> (accessed May 12, 2025).
13. European Commission. A New Industrial Strategy for Europe. COM(2020) 102 final. Brussels, 10.03.2020. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0102> (accessed May 12, 2025).
14. European Commission. A Farm to Fork Strategy for a fair, healthy and environmentally-friendly food system. COM(2020) 381 final. Brussels, 20.05.2020. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0381> (accessed May 12, 2025).
15. European Commission. EU Strategy for Sustainable and Circular Textiles. COM(2022) 141 final. Brussels, 30.03.2022. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022DC0141> (accessed May 12, 2025).
16. Directive 2009/125/EC of the European Parliament and of the Council of 21 October 2009 on eco-design requirements for energy-related products. OJ L 285, 31.10.2009. P. 10–35. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2009/125/oj> (accessed May 12, 2025).
17. Regulation (EU) 2020/852 on sustainable investment taxonomy. OJ L 198, 22.06.2020. P. 13–43. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2020/852/oj> (accessed May 12, 2025).
18. Directive (EU) 2022/2464 on corporate sustainability reporting. OJ L 322, 16.12.2022. P. 15–80. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2022/2464/oj> (accessed May 12, 2025).

19. Directive 2014/95/EU on non-financial and diversity information. OJ L 330, 15.11.2014. P. 1–9. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/95/oj> (accessed May 12, 2025).
20. Directive 2013/34/EU on annual financial statements. OJ L 182, 29.6.2013. P. 19–76. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2013/34/oj> (accessed May 12, 2025).
21. European Commission. EU Taxonomy, Corporate Sustainability Reporting, Sustainability Preferences and Fiduciary Duties. COM(2021) 188 final. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021DC0188> (accessed May 12, 2025).
22. Council of the European Union. The Council adopts conclusions on the circular economy. 04.10.2019. Available at: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/10/04/the-council-adopts-conclusions-on-the-circular-economy/> (accessed May 12, 2025).
23. Council of the European Union. Council conclusions on making the recovery circular and green. 17.12.2020. Available at: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/12/17/council-approves-conclusions-on-making-the-recovery-circular-and-green/> (accessed May 12, 2025).
24. Eurostat. Monitoring framework – Circular economy. Available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/circular-economy/monitoring-framework> (accessed May 12, 2025).
25. Council of the EU. Council Regulation (EU, Euratom) 2020/2093 of 17 December 2020 on the multiannual financial framework for 2021–2027. OJ L 433I, 22.12.2020. P. 11–22. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32020R2093> (accessed May 12, 2025).
26. Council of the EU. Council Directive 2006/112/EC of 28 November 2006 on the common system of value added tax. OJ L 347, 11.12.2006. P. 1–118. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32006L0112> (accessed May 12, 2025).
27. OECD. Circular Taxation – A Reflection Paper. Paris: OECD, 2021. Available at: https://circulareconomy.europa.eu/platform/sites/default/files/leadership_group_on_economic_incentives_-_circular_taxation_reflection_paper_2021.pdf (accessed May 12, 2025).
28. European Commission. EU Emissions Trading System (EU ETS). Available at: https://climate.ec.europa.eu/eu-action/eu-emissions-trading-system-eu-ets_en (accessed May 12, 2025).
29. Regulation (EU) 2023/956 of the European Parliament and of the Council of 10 May 2023 establishing a carbon border adjustment mechanism. OJ L 130, 16.5.2023. P. 52–103. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32023R0956> (accessed May 12, 2025).
30. European Commission. Proposal for a Council Directive restructuring the Union framework for the taxation of energy products and electricity (recast). COM(2021) 563 final. Brussels, 14.07.2021. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021PC0563> (accessed May 12, 2025).
31. European Environmental Bureau (EEB). Circular Taxation Position Paper. Brussels, 2021. Available at: <https://eeb.org/library/circular-taxation-position-paper> (accessed May 12, 2025).
32. European Environment Agency. Public Views on the Circular Economy. 2024. Available at: <https://www.eea.europa.eu/en/circularity/thematic-metrics/consumer/public-views-on-the-circular-economy> (accessed May 12, 2025).